

AURORA LIICEANU

CĂTĂLINA ÁTVÁLTOZÁSA

*Je suis heureux
Elle m'a dit hier
Qu'elle m'aimait
Elle n'a pas ajouté
Que c'était pour toujours.*

FRANCIA DAL

■ A kilencvenes évek végén valamikor egy ismerősöm felhívott, és arra kért, találkozzam egy fiatal lánnyal. A történet kontextusára már nem emlékszem. A lényeg az, hogy Cătălinával találkoztam. Magas, nagyon tetszetős, kissé kihívóan öltöző lány volt, aki tűzpiros autóval érkezett. Azt mondta, hogy az autót a szeretőjétől kapta – nála lakott –, és a férfi biztos akart lenni abban, hogy a lány hozzám jön – nagyon közel laktunk egymáshoz –, de azt is, hogy mikor érkezik, és mikor távozik. Olyan férfi volt tehát, aki ellenőrizte a vele élő nő minden mozdulatát. Megértettem, hogy a mozgásteret kicsi, mert a férfi volt az „úr”. A kettejük közötti erőviszonyok ekkorra már kialakultak. Több szempontot, főként az anyagiakat figyelembe véve, a férfi volt hatalmi pozícióban. A pedikűrözésre, a kozmetikai kezelésekre vagy bármilyen egyéb szolgáltatásra, melyet Cătălina igényelhetett, közös lakásukban került sor. Minden ház körüli teendő elvégzéséről és megoldásáról külön személyzet felelt. Két találkozás után a barátja találkozni akart velem, én pedig egy nagyon kellemes helyet, a Francia Intézet bisztróját javasoltam. Csak annyit sikerült kikövetkeztetnem, hogy a férfi vállalkozó, nagyon elfoglalt, és az életét nagyrészt titok övezi. Nyár volt. Az első találkozásokkor a lány nem tűnt különösebben szimpatikusnak. A haja vörös volt, majdnem répaszínű; átlátszó, virágos

**...visszaadtad az életét,
hiszen bíztál benne.**

blúzokat, túl szűk és túl rövid szoknyákat és óriási sarkú cipőket hordott. Ami a színeket illeti, minden bizonnyal a pirosat szerette feketével kombinálva. Minthogy magas volt, a magas sarok túl magassá tette. Úgy tűnt, mindenáron jó benyomást akar kelteni, s azt szeretné, hivalkodó nőiségét értékeljék.

A francia bisztróban, bár nyár volt, a férfi vastag szvettert viselt. Csodálkoztam, hiszen meleg volt; amint azonban felállt a székről, furcsa dudort vettem észre a szvetter zsebénél. Bár akkor még sokkal naivabb voltam, mint ma, azt gondoltam magamban, hogy ott csak revolver lehet. Bizarr, hirtelen jött felismerés volt, néha megtörténik az ilyen.

Együtt jártak éttermekbe, ahol a férfi más üzletemberekkel találkozott, akiket szintén barátnők kísérték. A férfiak egymás között beszélgettek, a nők próbáltak eltársalogni egymással, a férfiak nem figyeltek rájuk. Ők, a lányok, a kontextus elemei voltak. El kell mesélnem azt is, hogyan találkozott egymással Cătălina és a szeretője.

Cătălina vidékről érkezett, hogy felvételizzen az egyetemre. Egy kávézóban ült, és kávé ivott. Későbbi partnere férfitársaságban ült egy másik asztalnál, s bár aktívan részt vett a többiek beszélgetésében, jelentőségteljes pillantásokat vetett Cătălinára. És melyik nő nem érti, hogy egy férfi ismétlődő, többé vagy kevésbé tolakodó pillantásai azt jelentik, méltó a figyelmére, megfelel férfiúi elvárásainak? S bár a pillantások felkavarták, a lány nem reagált, úgy tett, mintha nem értené, hogy érti a tekintetben rejlő üzenetet. Egy adott ponton a férfi felállt, és a lány asztalához lépett. Azt mondta: „Szeretném megismerni, de nem tudom a számát. Ezért itt hagyom a telefonom, ezt a számot ismerem, így el fogom érni önt.” Ezzel gyorsan kilépett a kávézó ajtaján. 1994–1995-ben lehetett, a mobiltelefon nem volt még nagyon elterjedt. Cătălina vidékről érkezett, a főváros elkápráztatta, egyenesen lenyűgözte. Az asztalán hagyott mobiltelefon pedig még inkább. Estefelé szólt a telefon. A férfi volt. Váltottak néhány szót, találkát beszéltek meg, találkoztak, és nem sokkal később a lány a férfihoz költözött. A férfinak nagy, elegáns, kényelmes villája volt térfigyelő kamerákkal, autókkal az udvarban. Minden nyugodt volt, mozdulatlan, mint valami erődítményben. Úgy tűnt, rengeteg pénze van, s mindent megtett annak érdekében, hogy ez látható is legyen, ha kilépett a világba. A nyereség exhibicionizmusa, a férfi korlátoltsága Cătălina státusának kezelésében, a lány iránti nagylelkűsége mind arra utaltak, hogy biztos a dolgában, megengedheti magának, hogy kényelmes, a napi gondoktól mentes életet ajánljon fel neki; de mindössze ennyit.

Viszlát, egyetem! Így kezdődött el ez a viszony, teljesen érthető módon: a viszonylag naiv, vidéki lány nagy házban élt, teljes kényelemben; néha vendéglőkbe jártak, ahol a férfi barátait egy bizonyos kategóriába tartozó nők kísérték. A lányt elkényeztették, ruhákat kapott, ékszereket, autót is, semmilyen gondja nem volt. Kifelé úgy tűnt, olyan lány, akit a barátja saját kedvére tart el. Ő pedig úgy viselkedett, mint aki értékeli mindezt, szerencésnek tartja magát ezért az életstílusért, nem zavarja a státusa, és nem frusztrált. Elbűvölte az, ami történt vele. Sok pénzt látott maga körül, de egyáltalán nem érdekelt, hogyan lehet hozzájutni. Én teljesen másról akartam meggyőzni, de nem voltam tolakodó.

Visszatérek kezdeti kérdésemhez: miért jött Cătălina hozzám? Azért jött, mert belső harc áldozata volt – s ahogy olyan pontosan mondják, az a legrosszabb, amikor magaddal harcolsz, mert mindkét táborban benne vagy –; Cătălina elvesztette belső békéjét, érezte, hogy más segítségére lenne szüksége, és implicit módon, hogy a saját magával való viszonya nem működik úgy, ahogy remélte, vagy ahogyan a múltban működött. Az ezzel a férfival való viszonya kezdetén érzett varázs hamar elmúlt. A kényelem, amint már mondtam, megvolt, hiányzott viszont az elégtétel – úgy is hívhatnánk, a pszichikai kényelem –, az az elégtétel, amit an-

nak a belső hangnak a hatására érzel, amely azt mondja: „Jól teszed, amit teszel, minden rendben van.”

Hamar rájött, hogy lehet sok pénzhez jutni. Nem tetszett neki, mégpedig azért nem, mert az énje egy másik része nyugtalan volt, félt, pánikolt. Az az én, mellyel megszokott együtt létezni. Az a Cätälina, aki olyan értékek szerint nőtt fel, melyek a legtöbb emberben még megvannak, s gyermekeiknek is továbbadják annak ellenére, hogy tudják, egyszer majd kilépnek a világba, a világ pedig olyan, amilyen. Ugyanakkor elméjében álnokul egy másik meggyőződés vert tanyát. Itt kell maradnom a pénz világában, ebben a csillogó, fénylő, pompázó, gazdag világban, a talmi kincsek világában, melynek megvan a maga vonzereje, könnyedsége.

Cätälina e tudathasadása volt a fő nehézség, mellyel nekem, a kívülállónak szembe kellett néznem, mert az egyik Cätälina annyira könnyen, alig észrevehetően, de eltökélten csúszott át a szemem előtt a másik, nyugtalan Cätälínába. A varázslat és a nyugtalanság, az elutasítás közötti ingázás néha úgy tűnt fel nekem, mintha két egymással küzdő erő húzná két ellentétes irányba anélkül, hogy előre lehetett volna jelezni, melyik lesz a nyertes.

Pszichológusként azt mondtam magamnak: miért nincs meg benne az az erő, józanság, akarat vagy éppen cinizmus, hogy válasszon végre a két Cätälina között, s ne nézzen hátra a másik vonzalmának engedve. Miért nem tudom rögzíteni, miért fordul mindig vissza, mint a vizuális paradoxonok képei, melyeket ambivalens képeknek is neveznek, s úgy határoznak meg mint két vagy több értelmezésmóddal rendelkező alakzatot? Nicholas Falletta *Le livre des paradoxes* című könyvében teljes fejezet szól ezekről a kétértelmű alakzatokról, melyeket lehet indiánnak vagy eszkimónak, két emberi profilnak, virágvázának is látni.

Világos volt, hogy a két Cätälina közül egyiknek meg kell halnia, vagy el kell erőtelenednie, bizonyos volt, hogy az ikrek közül – ha egyáltalán ikreknek nevezhetjük őket – egyiknek élni kell hagynia a másikat. De melyiknek? Melyik hozta volna meg a lelki békét?

Egy eléggé recens levelében Cätälina azt írja nekem, hogy kétszeri találkozás után azt mondtam neki, „nem vagy teljesen nyílt velem”, ő pedig visszaemlékszik, hogy abban az időben cenzúrázta önmagát, nem tette ki az asztalra mindkét Cätälina összes adatát – az érzéseket, a gondolatokat, az értelmezéseket –: azét, aki a világiak nagyszerűségében, a mértéktelen, de kompromisszumokkal teli életben gyönyörködött, és azét, aki éppen ezzel a nagyszerűséggel volt elégedetlen; én meg azt mondtam neki: „Választanod kell, s bármelyiket is választanád, jól kell megtenned!” Ő pedig nem tudott választani, hiszen minden választás korlátozza a lehetőségeket, s ahogy az egyik változatot elgondolta, a másik vált vonzóvá számára. Ez volt az önmagával való elégedetlenség oka.

Ez volt Cätälina mély, cenzúrázott „titka”, mely nem volt teljesen tudatos, amikor hozzám érkezett, s amely idővel teljes összetettségében feltárult előtte, s amelyet most is ismer, mert ilyen ő, s mert rögzülését, végső választását folyamatosan veszélyezteti a másik Cätälina a korábbinál kevésbé erős, de halk létezése. Valamennyire bezárva, megszelídítve, de még mindig életben. Hiszen az, amit az egyik barátom mondott, amikor azt kérdeztem tőle, hogy érzi magát: „saját ellentmondásaimmal működöm együtt”, Cätälínának ma is napi tapasztalat. Másfelől viszont önmagával baráti viszonyban él.

Térjek vissza azonban elválásunkra, az éppen lezáruló nyárra. Buşteni-ben voltam éppen, s az újságban olvastam, hogy Cätälina szeretőjét a villája előtt meggyilkolták. Mindezt a gyilkosság helyszínéből vezettem le. Cätälínára gondoltam és magamra, arra, hogy egyszer vele voltam bisztróban. Nem magam miatt félttem, hanem

a lány helyzete nyugtalanított. Visszatértem Bukarestbe, eltelt egy kis idő, s egyszer csak felhívott.

Minden haláleset után megjelennek az örökösök. Ebben a helyzetben két örökös jelent meg. Az egyik kiskorú, az anyai gyámság alatt, a másik nagykorú, az anya kíséretében. A temetés másnapján Cătălina nehezen tudott megfelelni a halál „adminisztrációjának”, az érintetteknek.

Azzal ment el, ami az övé volt, két kutyával, egy bőrönddel, a túléléshez szükséges minimummal. Olyan helyzet volt, melyben úgy működsz, hogy nem gondolsz arra, mindez veled történik, mintha más életét élnéd, mintha egy irreális, az elme színpadán zajló előadáson lennél, melyben gyors, határozott, más által diktált gesztusokat hajsz végre. Talált egy lakást, vásárolt egy autót, és nem tudta, mihez kezdjen magával. Kilépett abból a világból, amelyben élt, s fogalma sem volt, mit kezdjen ezután az életével. Sebezhető volt és zavart, én meg úgy éreztem, itt a támadás ideje. Azt mondtam neki, keressen állást, ő viszont pesszimizmának mutatkozott, nem volt hozzászokva, hogy felkeljen reggel, s legyen valami tennivalója, valami, amit el kell végeznie, nem érezte még az élet értékeit. Egy ujját sem mozdította a jólét érdekében. Állást találtam neki egy nagyon híres női lapnál. Cătălina ezzel elindult, ambíciós kezdett lenni, hinni kezdte, hogy lehet belőle a saját lábán álló valaki, minden reggel elment a laphoz, estig maradt, dolgozni tanult, figyelni tanult másokra, egyszóval megtanulta feltalálni magát. Nem keresett sokat, megtalálta viszont az önállóság, a sorsával szembeni felelősség gondolatát s annak biztonságát, hogy a létező világban mozog. Jól feltalálta magát, drága kurzusokra fizetett be, elkezdett tanulni, gyorsabban és intenzívebben, mint amikor mindezt lassú ritmusban teszed. Annyira elfoglalt lett, hogy már nem gondolt a könnyű előnyökre, a férfiak által kívánt és megfizetett nő előnyeire. Jól nézett ki, de fáradt volt. Már nem volt az az agresszív vörös. Diszkrét szőke lett belőle, homokszínű hajjal, egyáltalán nem vulgáris frizurával, már nem járt olyan magas sarkú cipőben, mely kényelmetlensége miatt torz járásra kényszerít, diszkrét és elegáns ruhákat viselt, szürkét és feketét, s szinte elérhetetlennek tűnt belső világába leereszkedve. Dolgozott valameddig, majd más országba ment, nem nagyon messze, Európába tehát, és okos házasságot kötött, melyben az önállóság kérdését racionálisan tárgyalták meg. Dolgozik, feltalálja magát, gondot visel a szüleire. Néha fel szokott hívni külföldről, s minden alkalommal, amikor az országban van, hogy meglátogassa szüleit. A Hiltonban szoktunk találkozni, megiszunk egy forró csokit vagy egy kávét. Én türelmetlen kíváncsisággal nézem, mint aki még mindig fél attól, hogy elvesztheti azt, ami jó, azt az ént, melyet akkor megsejtettem. De nem, Cătălina már más személy, mint az, akit évekkkel ezelőtt megismertem. Amikor az asztalnál meglátom, amint rám vár, fiatal, diszkrét, elegáns ifjú nőt látok, aki tudja, hogyan kell ülni, rendelni, beszélni, s még azt is, hogyan mutathatja ki a ragaszkodását. Van valami benne Hitchcock hősnőiből. Ha gyorsan kell gondolkodnom rajta, néha még azt sem tudom, miért jött hozzám. És már nem is számít. Ennek a gondolatnak nem kellene üldöznie engem. Létezik. Ő az én Cătălinám, akit én szerettem volna magamnak. Rá gondoltam, amikor egy angol parlamenti képviselő mondatát olvastam: „Ahol változtatni nem szükséges, ott szükséges nem változtatni.” Akkor, amikor találkoztunk, változtatni kellett nála. De mit kellett változtatni?

És ismét visszatérek a kérdéshez: miért jött hozzám Cătălina? Miért nem viselte el egyedül azt a szörnyű nyugtalanságot? Éppen amiatt jött, mert egy idegen embernek bizalmat előlegezhetett. Azt érezte, hogy nem úgy szeretik, ahogy szeretne volna, hogy nincs meg benne a más által kívánt jó biztonsága, az a maga iránti kíváncsiság, melyet minden ember érez, amikor úgy szeretik, ahogy érzi, hogy szeretve kell lennie.

Amikor az akkori állapotára visszagondolt – abban az említett recens levélben –, megtalálta a megfelelő kifejezést: „Elvesztettem önmagam, amikor megismertük egymást”, abban a hitben, hogy az, ami megmentette, a segélykérés ösztöne volt.

Sok év távlatából visszanezve Cătălina azt hiszi, hogy a legszörnyűbb dolog a világon, ami egy fiatallal megtörténhet, az az, hogy „elveszíti önmagát”, hogy eltéved. Szerinte a felnőtt már nem veszíti el olyan könnyen önmagát. Éppen amiatt lehet felszerelve, mert „megélt”, egocentrikus személy, akinek erős az önkonzerváló ösztöne, megvan a kialakult, jó vagy rossz, de létező tapasztalat- és reakciórepertoárja, személyiségének kisebb az önhibáztatási és nagyobb az önelfogadási hányadosa. Vagyis hosszabb és gazdagabb a személyes élettörténete.

És hogyan volnál boldog, amikor valaki azt mondja neked, hogy „visszaadtad az életét, hiszen bízta benne”. Természetesen Cătălina szavaiból, ahogyan a páciens és a terapeuta közötti hatékony viszonyt a fulladástól való megmentéssel hasonlítja össze, éppen a szakmai gesztusok és tettek lehetséges repertóriumuma bontakozik ki. Íme, mit tehetnek Cătălina szerint a terapeuták: „Egyesek bevethetik magukat a tengerbe, mások nem tudják kihúzni a fulladásveszélyben levőket a partra, mások nem látják, hogy fulladoznak, mások nem tudnak úszni, mások meg nem akarnak kockáztatni...” Ezek a terapeuták.

Cătălina jogosan hiszi azt, hogy a forradalmat, 1989-et, „azokat a tiltott és elhallgatott gyönyörűségeket, melyeket nem lehetett egyből és erőfeszítések nélkül megnyerni”, elvesztették. És igaza van, jövünk rá, amint annyi év után végignézzük a pénzt, a csillogást, a túlzást e fékezhetetlen fertőzésén s a túlméretezett – táskák, mellemek, villák, autók, üresség, érzelmek – pompa, a hivalkodás, a fitogtatás, a mesterkéltség óriási vonzerején. A díszleten.

Cătălina ragaszkodása, az a tény, hogy néha váratlanul felhív, de mindig a húsvéti, karácsonyi és újévi jókívánságokkal, örömmel tölt el. Boldogsággal. Néha egy embert, egy ember életét megváltoztatni annyi olvasmány és gondolat igazolását jelenti, melyek csak könyvízü, tudományos hiábavalóságok gyűjteményét alkották volna, s melyek csak világtól elszakadt személyes, képzeletbeli tapasztalatokhoz látszottak vezetni.

K. A. fordítása

